

Hasan Ali Toptaş'ın *Kuşlar Yasına Gider* Romanında Baba Figürü

The Father Figure in Hasan Ali Toptaş's Kuşlar Yasına Gider

SELAMİ ALAN* – KÜBRA TÜYLÜOĞLU**

*Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, alanselami@gmail.com

**Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ktuyluoglu3453@gmail.com

Özet: Toplumun temel yapı taşı olan aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan bir kurumdur. Tarih boyunca toplumların yaşadığı değişimler, Türk aile yapısını da etkilemiştir. Geleneksel yapının hâkim olduğu dönemlerde değişimler daha az iken, Batılılaşmayla birlikte bu süreç hızlanmıştır. Önceleri “geniş aile” şeklinde olan Türk aile yapısı, zamanla “çekirdek aile” biçimine dönüşmüştür. Geleneksel aile modelinde baba, bir otorite olarak görülürken, modern aileye geçişle birlikte bu otorite azalmış, anne ve baba arasında sorumluluklar paylaşılmaya başlanmıştır. Bu durum, Türk romanlarına da yansımıştır. Baba-oğul arasındaki ilişki Türk romanına bir çatışma şeklinde yansırken günümüz romancılarından Hasan Ali Toptaş, *Kuşlar Yasına Gider* romanında babaya daha yumuşak bakmıştır. *Kuşlar Yasına Gider* romanını ele alan bu makalede isetarih içerisinde sevgi, saygı ve otorite duygularıyla değişik şekillere bürünen baba-oğul arasındaki ilişkinin bir örneği incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk aile yapısı, Türk romanı, Hasan Ali Toptaş, *Kuşlar Yasına Gider*.

Abstrac: The family which is the basic building block of society consists of mother, father and children. The changes societies have experienced throughout history have also affected The Turkish family structure. While he changes in traditional periods wereless, this process has accelerated with Westernization. The Turkish family structure, which was in the form of “extendedfamily”, has become the “immediate family” in time. In the traditional family model, the father was seen as an authority, but with the transition to the modern family, this authority decreased. The responsibilities between mother and father started to be shared. This situation has also been reflected in Turkish novels. The relationship between father and son has been reflected in the Turkish novel as a conflict, whereas Hasan Ali Toptaş, one of the contemporary novelists, treated the father more gently in this novel. In this article, an example of the relationship between father and son based on love and respect was studied.

Keywords: Turkish family structure, Turkish novel, Hasan Ali Toptaş, *Kuşlar Yasına Gider*.

Giriş

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan bir kurumdur. Aile yapısı döneme, kültüre ve mekâna göre farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlamaların ortak özelliği aileyi toplumun temel yapı taşı olarak nitelendirmeleridir. Zira aile, “çeşitli fonksiyonların yerine getirildiği bir toplum birimidir” (Aydoğan, 1992: 6). Aile yapısının, tarih boyunca değişen şartlara karşı toplumların birlik ve bütünlüğünün devam etmesini sağlaması, onun güçlü bir kurum olmasından kaynaklanır. Bir anlamda aile, toplumun maddi ve manevi değerlerinde görülebilecek hızlı değişikliklere karşı bir muhafaza mekanizmasıdır. Bir toplumda biyolojik, psikolojik, kültürel, toplumsal ve ekonomik nitelikte birçok işlevi olan aile kurumunun güçlü olmasının özü ise aile bireyleri arasındaki sevgi duygusuna dayanır. Ailenin psikolojik işlevlerinden biri olan sevgi fonksiyonu doğal bir ihtiyaç olduğu için ailenin diğer işlevlerini etkileyen toplumsal değişim, sevgi fonksiyonunu daha az etkiler (Tezcan, 1992: 142). Dolayısıyla aile bireyleri arasında bulunan bu sevgi bağı, ailenin devamlılığını sağlar.

Aile içindeki sevgi bağına rağmen toplumda yaşanan büyük değişimler, zamanla Türk aile yapısında da değişmelere neden olur. Bu değişimler geleneksel yapının hâkim olduğu dönemlerde daha az iken, Batılılaşmayla birlikte hızlanır. İlk dönemlerde “geniş aile” şeklinde olan Türk aile yapısı, modernleşme isteği doğrultusunda Batı’nın toplumsal anlayışının örnek alınması ve gelişen sanayileşmeyle birlikte köyden kentte göçlerin artması sonucunda “çekirdek aile” şekline dönüşmeye başlar. Hızla değişen yaşam şartlarıyla birlikte, ebeveynler ve çocuklar arasında önemli boyutta fikir farklılıkları doğar. Geleneksel aile yapılanmasına sahip olan ebeveynlerde “biz” duygusu hâkimken modern toplum içinde bulunan gençlerde “ben” duygusu hâkim olmaya başlar.

Geleneksel aile modelinde baskın olan ataerkil aile anlayışında baba, kuvvetli bir otoriteye sahiptir. Aileyi koruma, geleneği sürdürme gibi görevleri bulunan babanın sözüne diğer aile üyelerinin uyması beklenir. Modernleşmeyle birlikte çekirdek aile modeline geçiş evresinde olan ülkemizde babanın baskın otoritesi azalmaya başlar. Örneğin bu otoriteyi azaltan faktörlerden biri, kadınların iş hayatına girmeleri neticesinde eşler arasındaki maddi kazancın dengelenmesi olur. Böylece anne ve baba eşit olmaya başlar, ev ortamında görevler ve otorite paylaşılır.

Toplumdaki yeri ve değeri oldukça önemli olan aile, birçok bilim alanının da malzemesi olmuştur. Türk edebiyatında da aile konusu, İslamiyet’ten önceki metinlerden itibaren önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle de aile içinde güvenin, tecrübenin ve bilgeliğin temsilcisi olan baba, fazlasıyla üzerinde durulan bir konu olmuştur. Tanzimat döneminden günümüze kadar toplumsal yaşamdaki değişimlerle birlikte yazarlar aileyi ve özellikle aile içerisinde babayı farklı boyutlarla değerlendirmişlerdir. Tanzimat dönemi yazarları Osmanlı Devleti’nin yaşadığı sıkıntılı günler karşısında tahttaki otorite eksikliğini, eserlerinde baba yokluğu olarak yansıtmışlardır. Toplumun yöneticisi ve koruyucusu olan padişahı, aile düzeyinde babayla eş değer görmüşlerdir (Parla, 2016). Örnek alınacak, bilge, tecrübeli bir kişinin yokluğunun çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur.

Baba-kız/ana-oğul arketipel eşleşmesi üzerine kurulan Servet-i Fünun romanlarında genellikle annelerin kızları, erkeklerin babaları vefat etmiştir. “Freud’un Oedipus kompleksi diye adlandırdığı, kız ve erkek çocukların farklı cinsten ebeveynlere dolaysız biçimde yönelmesini içeren bu anlayış” (Korkmaz, 2015: 165) doğrultusunda karakterler kurgulayan dönem yazarları, romanlarındaki olay kurgularını da genellikle bu karakterler üzerine bina etmişlerdir.

Milli edebiyat dönemi romanlarında aile yapısı modernleşmeye başlar. Bunun sonucu olarak babanın güçlü otoritesinde zayıflamalar görülür (Esen, 1991:156). Toplumda yaşanan ahlaki çöküşler, gençlerin ailelerinden kopup yanlış yollara sapması, dönem romanlarında üzerinde durulan konulardandır.

Cumhuriyet dönemi romanlarında ise ülkedeki yönetim şeklinin değişmesi, toplumda ve kültürde yaşanan değişimler etkili olur. Bu değişimler baba figürüne de yansır. Cumhuriyet’le beraber önceki dönemlerdeki rol model baba gider ve onun yerine katı, vurdumduymaz, yuvasından uzak, evladından kopuk bir baba figürü yer alır. Toplumun modernleşmesi neticesinde oluşan kuşak farkı, baba-oğul arasında çatışma doğurur. Bunun sonucunda birey topluma ve ailesine yabancılaşır. Bu sebeplere bağlı olarak Cumhuriyet dönemi romanlarında baba ve oğul arasındaki ilişki bir çatışma¹ şeklindedir. Bu genellemeye karşın günümüz romancılarından biri olan Hasan Ali Toptaş, *Kuşlar Yasına Gider* adlı romanında baba-oğul arasındaki ilişkiye çatışma olarak değil; babasını anlamaya çalışan, ona merhametle yaklaşan bir anlatıcı-oğul olarak bakar.

Roman Gibi Bir Hayat

Denizli’nin Çal ilçesine bağlı Baklan kasabasında dünyaya gelen Hasan Ali Toptaş, iki erkek çocuğu olan bir ailenin ilk oğludur. Toptaş’ın çocukluk yıllarında babası, uzun yol şoförlüğü yaptığı için evden sık sık ayrılır. Bu uzun süreli ayrılıklar, yazarın psikolojik dünyasını olumsuz etkiler. Onu, mutsuz ve yalnız bir çocuk olmaya iter. Sessiz, ağırbaşlı biri olan Toptaş, bunun sebebini şöyle ifade eder:

“Ama bizim evde gülünmezdi.(...) Gerçekten, hiç mi hiç gülünmezdi; hep somurtulur ve uzaklara bakılırdı. Benim çocukluğumda babam uzaklardaydı çünkü. Yıllar sonra döndü ama bu kez de ne varsa, o bakmaya başladı uzaklara. Çok az konuşurdu. ‘Öyle ya,’ derdi sadece. ‘Öyle ya’ cümlesini değişik tonlara sokarak bize farklı farklı şeyler söylerdi. Yani bu iki kelimelik cümle bizim gözümüzde uzayıp kısalırdı sürekli. Farklı anlamlar giyinirdi”(Tekin, 2014).

Yazarın babası, çok az konuşan birisidir. Babasını, fiziksel özelliği ve sessiz karakterinden dolayı Samuel Beckett’e benzetir. Annesi ise babasının tam tersidir ve yazara göre tam bir hikâye anlatıcısı gibidir. Bir olayı anlatırken kullandığı hikâye tekniklerinden dolayı annesini Şehrazat’a benzetir. Bu yüzden kendisini *“Beckett ile Şehrazat’ın evliliğinden doğmuş bir çocuğum.”* (Varlık, 2010: 67) şeklinde tanımlar. Toptaş, yazarken annesine benzediğini, çenesinin düştüğünü söyler. Günlük hayatta ise babasına benzediğini bu yüzden aralarında hiç derin muhabbetler, uzun konuşmaların olmadığını, fakat birbirlerine sessizlikle bağlı olduklarını ve birbirlerini uzaktan sevdiklerini ifade eder.

Çocukluğunda başının arkasında çıkan yara psikolojik dünyasını olumsuz etkilese bile onu yazarlığa iten bir olaydır. O yaranın, karakterine ve yazarlık hayatına yansımaları şu şekilde anlatır:

“Sekiz yaşındayken başımın arkasında bir yara çıktı. O zaman çocukların saçları makineye tutulurdu. Uzatmak falan yoktu. O yaranın bulunduğu yerde saç çıkmamıştı daha sonra. Yuvarlaktı, ışıl ışıl parlıyordu... Oradan yayılan ışıltının kerpiç duvarlara, yanımdan geçenlerin gözüne yansıdığını düşünürdüm ben. Çok utanırdım. O yara beni neredeyse sokağa çıkmaya bile korkan, içine kapanık bir haline getirdi. Bir gün bir çocuk ötekilere dönüp ‘Aynalı geliyor, bakın’ dedi. Sonra Hasan Ali’yi unuttular, adım ‘Aynalı’ kaldı”(Oskay, 2016).

Bu olaydan sonra kasabaya gelen uzun boylu bir adam kasabanın ortasına bir tezgâh açar. Gazoz, simit gibi yiyeceklerin yanında şehirden getirdiği kitapları da satmaya başlar. Oradan satın aldığı ‘Konuşan

¹Hasan Ali Toptaş, Çınar Oskay ile yaptığı bir söyleşi de edebi metinlerde baba konusuna olan yaklaşımını şöyle açıklar: *“Edebi metinlerde baba meselesi, biliyorsunuz, çoğunlukla bir iktidar mücadelesi üzerine kurulmuştur. Bir çatışma hâli üzerine. Peki ‘baba’ya nasıl farklı yaklaşılabilir diye düşündüm. Bu soruya çatışmayı bir kenara bırakarak, daha yumuşak şekilde bakmayı denedim”* (Oskay, 2016).

Katır' isimli masal kitabıyla kendi hayatı arasında benzerlikler kurar ve artık kitaplarla iç içe yaşamaya başlar(Varlık, 2010: 58-62).

Başında çıkan yara ve kasabaya gelen adamdan sonra kitap ile tanışan ve iyi bir okuyucu olan Hasan Ali Toptaş, lise yıllarından itibaren öyküler yazmaya başlar. Yazdığı kitaplar 80'li yıllardan sonra basılır. Dönemin diğer yazarları gibi Hasan Ali Toptaş da postmodern eğilimler gösterir. Romanlarında “zaman, mekân, olay, anlatıcı gibi geleneksel biçim anlayışı dışında, yapısalcı dil kuramlarını esas alan yeni roman öğeleri olan simgeler, mitler, yeni imgelerle örülü bir sanat anlayışı”nı (Gündüz, 2015: 518) benimser. “Postmodern bir modernist” (Ecevit, 2009: 169) olarak adlandırılan yazar, yazdığı eserlerinde farklılığı yakalar. Bu farklılık özellikle dili kullanımındaki ustalığında görülür.

Kuşlar Yasına Gider adlı kitabını babasını kaybettikten kısa bir süre sonra kaleme alan yazar, edebi metinlerde baba meselesinin daha çok iktidar mücadelesi olarak ele alındığını, oysa kendisinin “baba”ya daha yumuşak bir şekilde bakmayı denediğini söyler (Oskay, 2016). Ayrıca kitabıyla kendi yaşantı arasında çok fazla ortaklıklar bulunsa da bu kitabın otobiyografik bir roman olmadığını vurgular.

Baba Bir İhtiyaç mıdır?

Baba, bir ailenin en temel üyelerinden biridir. Aile içinde babanın, sevgi-ilgi ihtiyacını karşılama, güvenli bir ortam sağlama ve çocuğunpsiko-sosyal gelişiminde katkıda bulunma gibi görevleri vardır.

Kuşlar Yasına Gider romanında anlatıcının anlatı zamanında ve geriye dönüşlerle çocukluğunda babasıyla olan ilişkisi anlatılır. Kitabın ilk bölümünde baba Aziz Bey, her zaman yaptığı gibi ani bir karar alır ve sağlam bir protez bacak yaptırmak için Ankara'ya oğlunun yanına gelir. Annesinin haber vermesiyle babasını Ankara Garı'nda karşılayan anlatıcı, her an babasının yanında olmaya ve onu memnun etmek için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışır. Örneğin babası, protez bacak için Mercan Medikal'de egzersiz yaptığı süre içerisinde anlatıcının yakınında bulunur. Psikolojik destek olarak yorumlanabilecek bu tutum romanda anlatıcı-oğlunun ağzından, “*Varlığım ona güç versin diye, ben de saatlerce oturuyordum bir köşede*”(Toptaş, 2017: 15)cümlesiyle aktarılır.

Ana kahramanın, babasının tedavi sürecinde yanında bulunma isteği, kendisinin küçükken başının arkasında çıkan yaranın tedavi sürecinde babasını yanında hissetme ihtiyacına bağlanabilir. Çünkü babasının yokluğunda kahramanın başının arkasında oluşan yara gün geçtikçe daha çok büyümüş ve tedavi etmeye gelen doktor o yarayı iyileştirmeye çalıştıkça çocukta o yara daha da derinleşmiştir. Hasan Ali Toptaş, kahramanın bu psikolojik durumunu şöyle anlatır:

“Gelse, çantasıyla birlikte Sıhhiye İsmail'i tutup evin dışına atacakmış gibi, terden sırlıklam olmuş bir sesle, neredesinlen baba, çabuk yetiş, neredesin, diyordum böyle böğürürken. Sıhhiye İsmail, elindeki o sivri uçlu pensle babamın yokluğunu deşiyordu sanki bende ve farkına varmadan onu her defasında daha da derinleştiriyordu”(Toptaş, 2017: 34-35).

Babanın gelişiyile birlikte Sıhhiye İsmail'in elindeki pens çocuğun gözünde azıcık küçülür. Dolasıyla küçüklükte yaşadığı bu olay anlatıcının psikolojisinde derin izler bıraktığı için babasını hastalığıboyunca yalnız bırakmak istemez.

Anlatıcının babası, gençliğinde uzun yol şoförlüğü yapar. Bunun içinde sık sık evden ayrılır. Gittiği zaman da eve günlerce gelmez. Nereye gittiğini de kimse bilmez. Bu uzun gidişler sonucunda ev halkı hep yol gözler, uzaklara bakar. Aziz Bey'in evine dönmesiyle birlikte evde yolunu gözleyenler çok sevinir:

“Zaten o yıllarda burnumuzun ucunda gezinen bir mazot kokusuydu babam, kulağımızda çınlayan uzak bir motor sesiydi ve az evvel dediğim gibi, gitti mi gelmek bilmezdi bir türlü. Bu neden çocukluğumda annem, kardeşim ve ben hep yol gözlerdik. Arada bir boynumuzu büküp içimizi çekerek hep uzaklara bakardık daha doğrusu. Ovanın ucundan bir ışık göründü, bir motor sesi geldi ya da hafiften bir toz bulutu koptu mu bizim içimiz yeşerirdi hemen”(Toptaş, 2017: 32).

Anlatıcı için mazot kokusu babasıyla bütünleşmiş durumdadır. Bu yüzden babasının yaşlılık döneminde bir gün burnunun ucunda mazot kokusu hisseder. Bu koku iki gün devam eder ve anlatıcının hoşuna gitmeye başlar. O koku, onu küçüklüğüne döndürür ve öyle ki saçlarının okşandığını hisseder. Anlatıcı için babası hep uzağı anımsattığı için bu okşayışları da *“tadı uzak kendisi uzak bir sevinç”* (Toptaş, 2017: 115) olarak nitelendirir.

Aziz Bey, uzun yol şoförlüğünü bırakıp minibüsçülük yapmaya başlaması ve her akşam eve dönüyor olması aileyi mutlu eder. Anlatıcı, bu konudaki duygularını *“Babam her akşam eve dönüyordu çünkü ve biz buna ailecek çok seviniyorduk.”*(Toptaş, 2017: 35)cümlesiyle aktarır. Zira akşam saatlerinde babanın evde olması aile için güven kaynağıdır. Tüm aile üyelerinin birlikteliği onlara mutluluk getirir.

Yaşından dolayı hastalıkları da artan Aziz Bey’e doktorlar ameliyat olması gerektiğini söyledikten sonra Aziz Bey dayanamaz ve ağlamaya başlar. Babasının hastalık karşısında çaresiz kalarak ağlaması oğlunu çok etkiler. Anlatıcı-oğul, babasının gözlerinden düşen her damlayı kendi içine düşen ve kendisini darmadağın eden bir balyoza benzetir. Babasının kendini yalnız ve aciz hissetmesini engellemek için onun yanında olduğunu belli etmeye çalışır. *“Neredeyse bir baba şefkatiyle”*(Toptaş, 2017: 95) ellerini uzatıp babasının sarsılan omuzlarınıakoyar. Burada adeta roller değişmiş gibidir. Baba oğul, oğul ise baba rolündedir. Sanki anlatıcı, küçükken zor zamanlarında babasının yanında olmamasının kendisinde açtığı yarayı baba rolü üstlenerek kapatma çabasındadır.

Aziz Bey’in evinin önünde bulunan erikle asmanın eve giriş çıkışları zorlaştırdığı için kesilmesine karar verilir. Aziz Bey’in gönlü buna razı değildir. Hastalığının son devrelerinde artık ona sormaya gerek duymadan erikle asma kesilir. Anlatıcının kardeşi Nihat, erikle asmayı keserken anlatıcı boğazında oluşan bir yumruyla onu izler. Asma kesilirken sağdan soldan destek aldığı yerler olduğu için ilk başta yere düşmez, gevşer. Asılı kalan asma dallarını da indiren Nihat, sonrasında eriği kesmeye başlar. Testere darbeleriyle gövdesi ayrılan ve en sonunda sarsıla sarsıla devrilen erik ağacı anlatıcıya sanki babası devrilmiş gibi acı verir (Toptaş, 2017: 210). Bir anlamda, kapıdan geçişi zorlaştırmalarına rağmen asma ve erik ağacı, Aziz Bey’in evdeki varlığının sembolü gibidir. Ayrıca anlatıcı, babasının hastalık sürecini erikle asmanın kesilmesine benzetir. Hastalığının ilk evrelerinde babası da bir yerlere tutunacak boyuttadır, devamında sarsıntılar geçirir. En sonunda ise erik gibi tamamen devrilir.

Bir çocuk için yaslanılacak dağ gibi görülen baba, hayatın her evresinde aile için önemli bir ihtiyaçtır. *Kuşlar Yasına Gider* romanındaki anlatıcı, babasına küçük yaşlardan babası ölünceye kadar ihtiyaç duyar. Babası öldükten sonra dünya bulanıklaşır, gece olunca etrafın kararmasını babası öldükten sonra her şeyin yok olmasına benzetir. Babasını, kendisi için zor olan durumlarda yanında isteyen çocuk, onun varlığıyla zorlukları aşar. Anlatıcı bu duyguyu derinden yaşadığı için babasının hastalık zamanlarında onun yanında bulunur. Babasının yaşı ilerledikçe baba oğul arasındaki roller değiştiğinden dolayı babasının yalnızlığını ve kendini aciz hissetmesini gidermeye çalışır.

Baba Bir Yük müdür?

Doğumundan gençlik evresine kadar bakılmaya muhtaç olan kişi, yaşlılık evresinde de bakılmaya muhtaç hale gelir. Bu durum yaşlı psikolojisini oldukça etkiler. Yaşlı olan bireyler hiçbir işe yaramadıkları hissine kapılırlar(Ak, 1991: 3).İncelenen romanda da yaşlılık evresinde olan Aziz Bey, hem bir ayağının olmaması hem de yaşlılığın vermiş olduğu hastalıklarından ötürü kendisini çocuklarına, hanımına ve çevresindeki diğer insanlara karşı yük olarak görür ve mahcupluk hisseder.

Kitabın ilk bölümünde tedavi olmak için Ankara'ya gelen Aziz Bey, tedavi yerine giderken oğluna “*yok yere masrafa girme, yürüyelim*” der.Oğlunun durdurduğu taksiye ise “*mahcup bir ifadeyle*” (Toptaş, 2017: 12)biner. Kendi öz evladı olduğu hâlde, oğlunu masrafa soktuğu düşüncesiyle rahatsız olur.

Anlatıcı-oğul, babasının hastalığını iyileştirebilmek, onu rahat ettirebilmek için elinden geleni yapar. Defalarca eşini ve çocuğunu Ankara'da bırakarak Denizli'ye gider. Bu yolculukların hiç birisinde de herhangi bir sitemde bulunmaz veya rahatsızlık duyduğunu dile getirmez. Buna karşın Aziz Bey, oğlunu Denizli'ye her çağırışında bir mahcubiyet yaşar. Mesela hastalığına bir çare bulunması umuduyla Isparta'da bir doktora görünmek istediğini oğluna söylerken onu işinden gücünden alıkoyduğunu düşünür. Oğlundan “*zahmet olmazsa*” (Toptaş, 2017: 90) diyerek ricada bulunur.

Aziz Bey fizik tedavi için hastaneye getirildiği zaman orada kendisini karşılayanlara karşı da bir mahcubiyet yaşar. Anlatıcı-oğul bu durumu şöyle ifade eder: “*Güler yüzlü, bunca insan tarafından el üstünde tutulan babam şaşkına dönmüştü, ağlayacaktı neredeyse. Ellerini birbirine kavuşturmuş, ne diyeceğini bilemeden, mahcup mahcup bakıyordu yatağın kenarından*” (Toptaş, 2017: 84). Bu mahcubiyet anlatıcı-oğulun sadece babasında değil annesinde de vardır. Öyle ki oradan gönderilme korkusuyla haklarını dahi isteyemez ve yokluğa razı olurlar. Annesinin hastanede iki gece battaniyesiz yattığını öğrenen anlatıcı-oğul annesine neden battaniye istemediğini sorunca şu cevabı alır: “*Olur mu hiç oğlum, dedi sonra; kapılarına varıp çare diye avuç açmışız, öyle şey söylenir mi, ya bize düşman oluverirlerse?*” (Toptaş, 2017: 88).

Aziz Bey, tedavi için tek çare olarak sunulan ameliyat tekliflerini çektiği acılar artmasına rağmen yaşının ilerlemiş olmasından dolayı kabul etmez.Fakat ona asıl acı gelen, kendi öz oğlu da olsa başkalarına muhtaç olmaktır. Hastalık yüzünden hareket kabiliyeti iyice kısıtlanan Aziz Bey, hastane dönüşü arabadan inmesi için kendisine yardım edilmesine “canım acıyor” bahanesiyle izin vermez. Uzun uğraşlar neticesinde ise sadece bacağını arabadan dışarı çıkarabilir. Oğlu bu sırada, “*Baba, ben sırtımda götürüyüm seni*” der.Babasının itiraz etmesini engellemek için de hemen arkasını döner ve yere çömelir. Aziz Bey bu hareket karşısında tereddüt eder ve gören var mı diye etrafa bakınır. Eşinin çekindiğini anlayan hanımı “*muhallebi gibi yumuşacık bir sesle*”; “*len Müslüman niye düşünüyorsun öyle, o senin evladın*” diye seslenir. Oğlu da, “*hadi baba, ne var ki bunda, hadi*” (Toptaş, 2017: 96) der. Bu konuşmalardan biraz cesaret alan Aziz Bey, ilk başta oğlunun sırtına biraz yüklenir. Fakat oğlu tam yerden doğrulurken canının yandığını söyleyerek yine vazgeçer ve bütün acılarına rağmen kendi başına zar zor eve doğru yürür.

Aslında Aziz Bey'in en yakınındaki insanlardan dahi yardım istemekten çekinmesi, onlara zahmet verme düşüncesinin yanı sıra daha önce yaşadığı bir trafik kazasına bağlanabilir. Zira Aziz Bey, TIR şoförlüğü yaparken, Suudi Arabistan'da Tebuk yakınlarında bir yerde yolun kenarına park etmiş başka bir araca çarpmış ve şoför mahallinde sıkışıp kalmıştır. Etrafına toplanan insanlar onun acılar içinde yardım isteyen çığlıklarına duyarsız kalmış ve polis gelene kadar müdahale etmemişlerdir. Bu sebeple hastaneye epeyce geç götürüldüğü ve iş işten geçtiği için ise doktorlar sol bacağını dizin hemen altından kesmek zorunda kalmıştır (Toptaş, 2017: 26). Neticede en muhtaç olduğu bir anda kimseden yardım görmeyen Aziz Bey, bir taraftan ömrünün geri kalanında hiç kimseye güvenmemesi gerektiğini

hatırlatacak bir taraftan da kendisini mahcup hissetmeye itecek bir kayıp yaşamıştır. Bu eksik uzuv sebebiyle insanların kendisine acıması ona daha çok acı vermektedir. Aziz Bey'in bu psikolojik durumunu, oğlunun onun için hissettiği tedirginliğe karşı takındığı tavrıda görmek mümkündür:

“Kocatepe Camisi’ni solumuza alıp şehrin uğultularını yara yara Kızılırmak Sineması’na doğru yürümeye başlamıştık. Karda buzda ayağı yahut koltuk değneği kayar da düşer diye ben hep tetikteydim tabii, bir hayli yakın duruyordum babama. Hatta her zamankinden daha çevik olmalıyım düşüncesiyle, insanın tenini yakan soğuğa rağmen kabanımın cebine sokmuyordum ellerimi, hazırda tutuyordum. Bu şekilde ilerleyerek, Kızılırmak Sineması’nu geride bırakıp hiç konuşmadan köşedeki taksi durağının yanından sola Olgunlar Sokak’tan yukarıya döndük sonra. Benim tedirginliğim daha da arttı orası yokuş olduğu için ve izin vermeyeceğini bildiğim hâlde, gayriihtiyarî, bir an kolundan tutacaktım gibi babama doğru hamle yaptım. Böyle bir şeye yelteneneceğimi tahmin etmiş olmalı ki hemen geri çekti kendini.

Yüzüme sertçe bakarak, yürüyoruz işte yahu, neden tutuyorsun, dedi” (Toptaş, 2017: 12-13).

Aziz Bey, kendi hâlinde ve özgür ruhlu birisidir. Bir bacağının olmaması ve yaşının ilerlemesiyle birlikte başkalarına bağımlı yaşamak zorunda kalması onun yapısına ters olan bir durumdur. Bu durum karşısında da ağlamayı bir kaçış noktası olarak görür. Örneğin, Arabistan’da kaza yaptığında telefonda oğlunun sesini duyunca, *“âh oğlum âh, bacağımın birini Arabistan çöllerinde bıraktım”* (Toptaş, 2017: 27) diyerek hıçkırma hıçkırma ağlar. Aziz Bey’in ağladığı anlardan biri de Güvenpark’ta yaşanır. Yerlerin karla kaplı olması sebebiyle fark etmeden üzerinde yürümeye başladığı havuzdaki buzların kırılmasıyla suya düşen Aziz Bey, oğluyla karşı karşıya gelince *“boştaki eliyle yüzünü kapatarak hüngür hüngür ağlamaya”* (Toptaş, 2017: 20) başlar. Aziz Bey’i asıl üzen sebep ise buz tabakalarının arasında can havliyle çırpınırken yanından geçen bir sürü insan olmasına karşın hiç kimsenin başını bile çevirip bakmamasıdır. Arabistan’da yaşadığı kazayı anımsatan bu olayda Aziz Bey’in oğlunu gördükten sonra ağlamaya başlaması, psikolojik bir rahatlama olduğu gibi, bir anlamda oğluna cümlelerle anlatamadığı duygularını gözyaşlarıyla aktarmasıdır.

Aziz Bey’in ağlamasının diğer nedeni de hatıralarına, pişmanlıklarına, yapamadıklarına karşı olan bir tepkidir. Özellikle küçük yaşta ölen oğlu Suat’ın ölümünü aylar sonra öğrenmesi ve bu nedenle cenazesinde bulunamayışı, ömrünün son günlerinde sık sık aklına gelir. Bunun sonucunda da ağlamaya başlar.

Roman boyunca anlatıcı-oğul, babasının rahatı için birçok şey yapar. Babasının isteklerini gerçekleştirebilmek ve babasının hastalığına bir tedavi bulunması için Ankara ve Denizli arasında sık sık gider gelir. Bu gidiş gelişler onun gözünde hiç büyümez. Yeri geldiğinde babasını sırtında da taşımaktan geri durmayan anlatıcı için babası yük değildir. Aziz Bey, yaşının verdiği psikolojiye bağlı olarak kendisini mahcup ve yük hissetse bile anlatıcının, babasının bu duruma girmesine sebep olacak bir düşüncesi veya tavrı yoktur. Babasına karşı olan davranışlarında samimidir. Onun roman boyunca babasına şefkatle ve saygılı davranması, babası tarafından herhangi bir azarlanmaya veya şiddete maruz kalma gibi bir durumdan değil aksine çocukluğunda yokluğunu fazlasıyla hissettiği babasını bir daha kaybetme korkusundan kaynaklanmaktadır denilebilir.

Baba Oğul Arasındaki İletişim

Geleneksel Türk aile yapısı içinde baba, otoriteyi korumak için çocuklarına karşı olansevgisini içinde yaşar. Çocuğunu sevdiğini sözle söylemese de bunu bakışlarıyla dile getirir. *Kuşlar Yasına Gider* romanında baba Aziz Bey, mizacı gereği sessizdir. Sadece oğluyla değil eşiyle ve akrabalarıyla da az konuşur. Özellikle anlatıcı, babasının nasıl olduğunu öğrenmek için telefon açtığı sıralarda Aziz Bey, evde eşi varken telefona çıkmamayı tercih eder. Telefonu kendisi açtığı zamanda ise alelacele kısaca konuşup, telefonu kapatır.

Aziz Bey, Ankara Garı'nda oğluyla karşılaştığı zaman her gün onu görüyormuş gibi davranır ve özlemine, sevincini belli etmez. Anlatıcı *"muhtemelen sevindi ama belli etmedi"* (Toptaş, 2017: 9) diyerek babasının mizacına alışkın olduğu için babası yüzüne yansıtmasa bile babasının içinden geçenleri bildiğini hissettirir. Bu durum sadece Aziz Bey'de yoktur. Anlatıcı da düşündüklerini birçok kez babasına aktaramaz. Bu yönüyle o da babası gibidir. Babası karda patinaj yapan arabalara yardım etmek istediği zaman anlatıcı içinden *"kayıp düşersin diye her adımda ödüm kopuyor benim"* (Toptaş, 2017: 14) der ama bunu dile getiremez.

Aziz Bey daha on bir yaşındayken, babası vefat eder. Babası, vefatının öncesinde de bir savaşta esir düştüğü için yıllarca yoktur. Aradan beş altı yıl geçtikten sonra tam ümit kesilmişken gelir ama eskisi gibi değildir. Dağlarda ulumaya başlayan babasının o hâlinin, küçük yaşta olan Aziz'in psikolojisini derinden etkilediği ve acı acı uluma seslerine karşı sessizliği tercih ettiği düşünülebilir. Ayrıca Aziz Bey'in kendi oğullarıyla çok fazla muhabbet etmemesi, babasıyla arasında çok fazla konuşma geçmemesine bağlanabilir.

Kuşlar Yasına Gider romanında Aziz Bey'in oğullarıyla yüz yüze ve uzun uzun sohbet ettiği bir sahne neredeyse yok gibidir. Diyaloglarda genellikle kısa ve geçiştirmelik cümleler kurmaktadır. Anlatıcı-oğul ile baba arasında geçen ve uzun sayılabilecek konuşmalardan biri, yazar olan anlatıcı-oğulun kendisi hakkında çalışma yapan bir akademisyenin yazdıklarını okuyunca çok sinirlenmesiyle gerçekleşir. Oğlunun kötü bir şeyler yaşadığını yüzünden anlayan babası ona ne olduğunu sorar. Anlatıcı-oğul, iki yıl önce hayatı ve eserleri üzerine çalışma yapmak isteyen bir akademisyenle tanıştığını, yapılacak çalışmada eserleri hakkındaki eleştirilere asla karışmayacağını, lakinailesiyle ilgili yalan yanlış bilgiler olursa müdahale edeceğini vurguladığını anlatır. Akademisyenin de bu şartları kabul ettiğini ve geçen süre zarfında yaptıkları görüşmelerde elindeki bilgi ve belgeleri onunla paylaştığını söyler. Fakat görüşmeler sonrasında artık alacağı ve soracağı bir şey kalmayan akademisyenin sözünden döndüğünü ve gerçekleri yansıtmayan bir kitap yayımladığını, bu sebeple de dava açacağını söyler. Oğlunu dikkatlice dinleyen Aziz Bey, ona dava açmaktan vazgeçmesini nasihat ettikten sonra, *"Demek seni gözünün içine baka baka aldatı ha, (...) bir şey söyleyeyim mi, sana da zaten aldatılmak yakışırdı oğlum."* (Toptaş, 2017: 145) der. Anlatıcı-oğulu duygulandıran bu kısa sohbet, çoğu defa olduğu gibi bakışlarla devam eder:

"Bu cümleleri duyunca duygulandım birden, ne diyeceğimi bilemeden, usulca yutkundum. İçimden kalkıp babama sarılmak geçti aslında ama yapamadım bunu, baktım sadece. O dabana baktı gözlerini hiç kırpmadan. O an, birbirimize bakışlarımızla sarıldık sanki." (Toptaş, 2017: 145)

Anlatıcı-oğulun akademisyene iyi niyetle yaklaşması ve aldatılması, babasının da protez bacağı *"en iyi biz yaparız"* diyenlere para kaptırıp aldatılmasıyla benzerlik göstermektedir. Baba ve oğulun insanlara karşı gösterdiği iyi niyet karşılığında aldatılmaları, aslında onların mizaç olarak birbirlerine ne kadar yakın olduklarının bir göstergesidir. Ayrıca anlatıcının babasına sarılmak istemesi ama bunu yapamaması ve ikisinin de karşılıklı bakışmaları ortak olan özelliklerinden bir diğeridir.

Romanda baba oğul arasındaki benzerlik açısından dikkat çeken hususlardan biri de yolculuklardır. Anlatıcının babası, ömrünün büyük bir bölümünü yollarda geçirir. Bu durum babasının yaşlılık evresinde ise oğluna sirayet eder. Küçük yaşlarda uzaklara bakarak babasının gelmesini bekleyen anlatıcı, bu sefer babası için kendisi yollara düşer. Babasının duygularını sözlerinden ziyade bakışlarından anlayan anlatıcı-oğul, Ankara-Denizli arasındaki bu yolculuklar sırasında babasının başına gelecekleri hissetmeye başlar. Babasının yürüyemediğini öğrendikten sonra tek başına Denizli'ye doğru yaptığı yolculuklarda arabasını takip eden bir at görmeye başlar. Halüsinasyon şeklinde görülen bu at, romanda anlatıcının karşısına yedi kez çıkar. Aziz Bey'in her geçen gün ölüme yaklaşması gibi at da her defasında köye biraz daha yaklaşır. Köye çok az bir mesafe kala gözden kaybolan ve anlatıcının namcasının "ecel atı" olarak tabir ettiği at, bir daha görünmez. Zaten kısa bir süre sonra da Aziz Bey vefat eder.

Anlatıcı-oğulun, yolculuklar sırasında karşılaştığı atın yanı sıra halüsinasyon şeklinde gördüğü bir de çocuk vardır ve bu çocuk da anlatıcının babasıyla bağlantılıdır. Anlatıcının köydeyken ve tek başına olduğu anlarda gördüğü beyaz gömleli bu küçük çocuk, Aziz Bey'in seferde olduğu bir sırada çiçek hastalığından ölen oğlu Suat'tır. Aziz Bey, vefat ettiğini dahi aylar sonra öğrendiği bu evladının cenaze merasimini, eşine bütün teferruatıyla defalarca anlatır. Hatta son zamanlarında Suat'ın ismini sürekli sayıklar. Şoförlük yapması sebebiyle ölümünde yanında olamadığı bu küçük çocuk, Aziz Bey'in belki de en büyük pişmanlıklarından biridir. Anlatıcı-oğulun, halüsinasyon şeklinde küçük kardeşi Suat'ı görmesi ise babasının duygularını ne kadar yoğun biçimde hissettiğini ve babasına ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir.

Anlatıcı-oğulun babasına duyduğu bağlılık ve saygının güzel bir örneği de Ankara-Denizli güzergâhında bulunan Gömü'den geçişlerde görülür. Aziz Bey, akşam haberlerinin birinde bu köy ahalisinin hep birlikte kış sebebiyle yolda mahsur kalanlara yiyecek verdiklerini, çay dağıttıklarını görür ve bundan çok etkilenir. Bu sebeple buradan her geçtiklerinde oğlundan yavaş geçmesini ister. Anlatıcı-oğul da babası yanında olmadığı zamanlarda da Gömü'den yavaş geçmeye başlar. Yani, babasına olan saygısını sadece onun yanında değil, babası yanında olmadığı zamanlarda da korur.

Anlatıcı-oğul birçok noktada mizaç olarak babasına benzese de bir aile reisi olarak eşi ve çocuğuyla arasındaki ilişki, babasının ailesiyle olan ilişkisine göre çok farklıdır. Modern aile yapısının bir örneği olan evinde eşiyile ve kızıyla vakit geçirmekten hoşlanır. Kızının anlattıklarını ilgiyle dinler, onu gezdirir, oyunlar oynar. Eşi çalıştığından dolayı ev içinde rolleri paylaşırlar. Eşiyile gün sonunda muhabbet eder. Babasının hastalığı sebebiyle mecburen evinden uzun süreli ayrı kalsa da evine geldiğinde bu açığı kapatmaya çalışır.

Sonuç

Hasan Ali Toptaş'ın *Kuşlar Yasına Gider* adlı romanı, bir oğul anlatıcının babasına karşı olan samimi yaklaşımını anlatır. Anlatıcı-oğul henüz küçük yaşlardayken babasının meslek gereği sürekli evden uzak olması, onun psikolojik dünyasını olumsuz etkiler. Fakat en muhtaç olduğu zamanlarda yanında bulunmamasına rağmen o, babasını hastalık dönemlerinde yalnız bırakmaz. Anlatıcı-oğulun bu davranışı, çocukluğunda yokluğunu fazlasıyla hissettiği babasını bir daha kaybetme korkusuna bağlanabilir. Ayrıca hasta yatağından kalkamaz bir hâle gelmesine rağmen babasının fiziksel varlığı hem anlatıcı-oğul hem de ailenin diğer bireyleri için büyük bir güç kaynağıdır. Çünkü Aziz Bey'in vefat etmesine hepsi çok fazla üzülür. Özellikle anlatıcı-oğul için babasının ölümüyle neredeyse dünyadaki her şey karanlığa gömülür.

Kuşlar Yasına Gider romanında, çocukluk döneminde ihtiyaç duyulan bir babanın yaşlanarak çocuklarına muhtaç hâle düşmesinin öyküsü işlenmektedir. Bir anlamda hayattaki döngünün

hikâyesidir. Ailenin temel üyeleri konumunda olan anne, baba ve çocuklar için zamanla roller değişmeye başlar. Bir zaman bakıma muhtaç olan çocuk, ilerleyen yıllarda anne ve babası için dayanak, koruyucu konumuna gelir. Bu durum, *Kuşlar Yasına Gider* adlı romanın ana çekirdeğini oluşturur. Yaşlılık döneminde olan Aziz Bey, hem yaşlılığın vermiş olduğu hastalıklardan hem de bir bacağına olmamasından dolayı kendisini eşine ve çocuklarına karşı bir yük gibi hisseder. Bu yük hissi, onu, etrafındaki insanlara karşı mahcup hissetmesine neden olur ve sürekli olarak ağlar. Aziz Bey, yaşının verdiği psikolojiye bağlı olarak kendisini ailesine yük gibi hissetse bile anlatıcı-oğulun, babasının bu duruma girmesine sebep olacak bir düşüncesi veya tavrı yoktur.

Kuşlar Yasına Gider romanında baba, yokluğuyla bir otorite boşluğunun ya da nesiller arası çatışmanın bir sembolü olarak kurgulanmamıştır. Yaşlı, hasta ve engelli olması bakımından ailesine muhtaç bir baba figürü çizilmiş ve daha ziyade gerek geleneğin gerek mizacının etkisiyle sevgisini dile getir(e)meyen bir babanın ailesiyle -özellikle oğuluyla- iletişimi üzerinde durulmuştur. Romanın özünde ise ne durumda olursa olsun bir babanın aile içinde çokönemli bir yere sahip olduğu ve toplumsal şartlar neticesinde aile yapısı değişse bile saygı ve sevgi anlayışının aile birliğini muhafaza edeceği vurgulanmıştır.

Kaynakça

- Ak, B. (1991). “Yaşlılık Psikolojisi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(2): 67-72.
- Aydoğan, F. (1992). *Ailenin Fonksiyonları ve Bu Fonksiyonları Değişmeler*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Ecevit, Y. (2009). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Esen, N. (1991). *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Gündüz, O. (2015). “Servet-i Fünun Edebiyatı”, İçinde: *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı* (Ed: Ramazan Korkmaz), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Korkmaz, R. (2015). “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı”, İçinde: *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı* (Ed: Ramazan Korkmaz), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oskay, Ç. (2016, Ekim 15). “Hasan Ali Toptaş: 1970’leri Özlüyorum, Düşmanlığın Bile Bir Zarafeti Vardı”, <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/hasan-ali-toptas-1970leri-ozluyorum-dusmanligin-bile-bir-zarafeti-vardi-40249534> (Erişim Tarihi: 17.05.2018).
- Parla, J. (2016). *Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekin, L. (2014). “Latife Tekin Hasan Ali Toptaş: “Yazara dil gerekmez!””, <http://egoistokur.com/latife-tekin-ve-hasan-ali-toptas-bulusmasi-yazara-dil-gerekmez/>, (Erişim Tarihi: 17.05.2018).
- Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Zirve Ofset.
- Toptaş, H. A. (2017). *Kuşlar Yasına Gider*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Varlık, M. (2010). “Hasan Ali Toptaş: ‘Bilginin Kendisi Değil Buharı Muteberdir...’”, *Efendime Söyleyeyim Hasan Ali Toptaş Kitabı*, İstanbul: İletişim Yayınları.